

INTERACTIE, SOCIALE PERCEPTIE EN ZELFBEELD

1. BEGRIPSBEPALING.....	3
2. SOORTEN INTERACTIE.....	4
2.1. RUIL.....	4
2.2. MACHTSUITOEFENING.....	5
2.3. SAMENWERKING.....	6
2.4. COMPETITIE.....	6
2.5. CONFLICT.....	6
2.6. CONFORMITEIT.....	7
3. FACTOREN DIE MENSELIJKE INTERACTIE BEÏNVLOEDEN.....	7
3.1. COGNITIE.....	7
3.2. CONTEXT.....	11
3.3. SOCIALE PERCEPTIE.....	14
3.4. ZELFBEELD.....	19

GEDRAG

1. WAT IS GEDRAG?.....	3
2. INTERNE FACTOREN DIE HET GEDRAG BEÏNVLOEDEN.....	4
2.1. BIOLOGISCHE FACTOREN.....	4
2.1.1. Genen.....	4
2.1.2. Het biologisch geslacht.....	4
2.1.3. Stoornissen.....	6
2.2. LEERPROCESSEN.....	8
2.3. COGNITIEVE PROCESSEN.....	10
2.4. PSYCHODYNAMISCHE FACTOREN.....	12
2.4.1. Persoonlijkheid.....	12
2.4.2. Emotie.....	13
2.4.3. Motivatie.....	14
3. EXTERNE FACTOREN DIE HET GEDRAG BEÏNVLOEDEN.....	16
3.1. CONTEXTUELE FACTOREN.....	16
3.2. DE SOCIAAL-CULTURELE CONTEXT.....	17
3.2.1. Sociale structuur.....	17
3.2.2. Waarden en normen.....	21
3.2.3. Sociale positie en status.....	23
3.2.4. Sociale rol.....	23
4. AANLEREN VAN GEDRAG.....	25
4.1. KLASSIEKE CONDITIONERING.....	25
4.1.1. Experiment van Pavlov.....	25
4.1.2. Gedragstherapie: aversietherapie.....	27
4.2. OPERANTE CONDITIONERING.....	28
4.2.1. Thorndike.....	28
4.2.2. Skinner.....	28
4.3. LEREN DOOR OBSERVATIE (SOCIALE LEERTHEORIE).....	33
4.3.1. Het Bobo doll-experiment.....	33
4.3.2. Verfijningen.....	34
4.3.3. Sociaal leren en de media.....	35
4.3.4. Therapie: fobieën overwinnen door imitatie.....	37
4.4. INZICHTELIJK LEREN.....	40

DE SOCIALE ATTRIBUTIETHEORIE

1. DE SOCIALE ATTRIBUTIETHEORIE.....	3
2. ATTRIBUTIEFOUTEN.....	5
2.1. DE FUNDAMENTELE ATTRIBUTIEFOUT.....	5
2.2. HALO-EFFECT.....	6
2.3. HORN-EFFECT.....	7
2.4. SELF-SERVING BIAS.....	8
2.5. STEREOTYPERING.....	9
2.6. VOORORDELEN.....	10
2.7. ANDERE (ter info).....	10

COMMUNICATIE

1. WAT IS COMMUNICATIE?.....	3
2. HET COMMUNICATIEPROCES.....	3
3. HET COMMUNICATIEMODEL.....	5
4. SOORTEN COMMUNICATIE.....	6
4.1. INTRAPERSONLIJKE COMMUNICATIE.....	6
4.2. INTERPERSONLIJKE COMMUNICATIE.....	6
4.3. MASSACOMMUNICATIE.....	7
4.4. EENZIJDIGE COMMUNICATIE.....	7
4.5. MEERZIJDIGE COMMUNICATIE.....	7
4.6. VERBALE COMMUNICATIE.....	7
4.7. NON-VERBALE COMMUNICATIE.....	8
5. COMMUNICATIEPROBLEMEN.....	9
5.1. RUIS.....	10
5.2. COMMUNICATIESTOPS.....	11
6. INHOUD EN BETREKKING.....	12
7. ASSERTIVITEIT EN KRITIEK.....	16
7.1. ASSERTIVITEIT.....	16
7.2. KRITIEK.....	18
8. LUISTERHOUDING.....	19
8.1. IK-BOODSCHAP.....	19
8.2. ACTIEF LUISTEREN.....	20
8.3. AANDACHT VOOR NON-VERBALE BOODSCHAPPEN.....	22

CONFLICT

1. BEGRIPPEN.....	3
2. SOORTEN CONFLICTEN.....	4
3. FASEN IN EEN CONFLICT.....	6
4. GEVOLGEN VAN CONFLICTEN.....	12
5. CONFLICTHANTERINGSSTIJLEN: HET MODEL VAN THOMAS EN KILMANN.....	14
6. CONFLICTEN OPLOSSEN.....	18
6.1. ZELF OPLOSSEN.....	18
6.2. BEMIDDELING.....	19
6.3. VONNIS.....	20
6.4. ONDERDRUKKING.....	20

GLOBALISERING, STRATIFICATIE EN BREUKLIJNEN

1. GLOBALISERING.....	3
1.1. GEVOLGEN VAN DE GLOBALISERING.....	3
1.2. GLOBALISERING EN CULTURELE IDENTITEIT.....	4
1.3. DE MULTICULTURELE SAMENLEVING.....	7
2. BEGRIPPEN IN VERBAND MET SOCIALE STRATIFICATIE.....	7
2.1. SOCIALE STRATIFICATIE.....	7
2.2. SOCIALE KLASSE.....	8
2.3. SOCIAALECONOMISCHE STATUS (SES).....	10
2.4. KASTENMAATSCHAPPIJ.....	10
3. DE KLASSENMAATSCHAPPIJ.....	11
3.1. FACTOREN DIE DE SOCIALE STRATIFICATIE BEPALEN.....	12
3.2. SOCIALE MOBILITEIT.....	15
3.3. SOCIALE STRATIFICATIE EN ACTIEVE PARTICIPATIE.....	16
4. BREUKLIJNEN.....	21
4.1. RIJKDOM.....	22
4.2. LEVENSBESCHOUWING.....	28
4.3. KENNIS.....	29
5. ACTUELE MAATSCHAPPELIJKE TENDENSEN.....	31
5.1. BELANGRIJKE TENDENSEN.....	32
5.2. VERBANDEN.....	37

DE SAMENLEVING ALS DEMOCRATISCH SYSTEEM

1. DE DEMOCRATIE.....	4
1.1. WAT IS EEN DEMOCRATIE?.....	4
1.2. KENMERKEN VAN EEN DEMOCRATIE.....	5
2. POLITIEKE PARTICIPATIE.....	9
3. POLITIEKE VERTEGENWOORDIGING IN BELGIË.....	9
3.1. DE VERKIEZINGEN.....	9
3.2. DE VLAAMSE POLITIEKE PARTIJEN.....	10
4. HET MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD IN BELGIË.....	13
4.1. HET MIDDENVELD: BEGRIP EN BELANG.....	13
4.2. INDELING VAN HET MIDDENVELD.....	15
4.3. CONCRETE VOORBEELDEN.....	16
4.3.1. Jeugdbeweging.....	16
4.3.2. Milieuorganisaties.....	17
4.3.3. Belangengroepen.....	17
4.3.4. Vakbonden en werkgeversorganisaties.....	18
4.3.5. Ziekenfondsen.....	21

DE SAMENLEVING ALS ECONOMISCH SYSTEEM

1. HUISVESTING.....	3
1.1. HUISVESTING IN HET ECONOMISCH SYSTEEM.....	3
1.2. WOONPLAATS.....	4
1.3. WONEN IS EEN RECHT.....	5
2. BELASTINGEN.....	7
2.1. BELASTINGEN IN HET ECONOMISCH SYSTEEM.....	7
2.2. DE NOODZAAK VAN BELASTINGEN.....	8
2.3. BELASTINGEN IN BELGIË.....	8
2.4. DE TAX SHIFT.....	9
3. TEWERKSTELLING.....	10
3.1. TEWERKSTELLING IN HET ECONOMISCH SYSTEEM.....	10
3.2. DE ARBEIDSMARKTPARADOX EN KNELPUNTBEROEPEN.....	12
3.3. DE WERKLOOSHEIDSVAL.....	13
3.4. GAAN WERKEN.....	13
3.5. STIMULEREN VAN DE TEWERKSTELLING.....	14
4. CONSUMENTENGEDRAG.....	15
4.1. HET BEGRIP CONSUMENTENGEDRAG.....	15
4.2. FACTOREN DIE EEN INVLOED HEBBEN OP HET CONSUMENTENGEDRAG.....	16
4.3. BELANG VAN CONSUMENTENGEDRAG.....	27
5. VERZEKERINGEN.....	30
5.1. BEGRIPPEN.....	30
5.2. VERPLICHTE VERZEKERINGEN.....	32
5.3. AANVULLENDE VERZEKERINGEN.....	33

DE SAMENLEVING ALS SOCIAAL-MAATSCHAPPELIJK SYSTEEM

1. SOCIALE ZEKERHEID.....	3
1.1. DOEL EN KENMERKEN.....	3
1.2. SECTOREN EN UITKERINGEN BINNEN DE SOCIALE ZEKERHEID.....	4
1.3. SOCIALE BIJSTAND EN OCMW.....	5
2. GEZONDHEIDSZORG.....	6
2.1. ORGANISATIE VAN DE GEZONDHEIDSZORG IN BELGIË.....	6
2.2. DE SOCIALE KAART.....	7
3. CULTUUR, SPORT, JEUGD EN MEDIA.....	9
3.1. SPORT EN CULTUUR.....	9
3.2. MEDIA.....	10
3.3. JEUGD.....	18
4. ONDERWIJS.....	20
4.1. LEERPLICHT.....	20
4.2. DE ONDERWIJSNETTEN.....	20
4.3. DE METHODESCHOLEN.....	21

DE SAMENLEVING ALS RECHTSSYSTEEM

1. DE DEFINITIE, HET NUT EN DE KENMERKEN VAN HET RECHT.....	3
2. HET BELGISCH RECHT.....	4
3. ORGANISATIE VAN DE RECHTBANKEN.....	6
4. JURIDISCHE HULP.....	10
4.1. JURIDISCHE EERSTELIJNSBIJSTAND.....	10
4.2. JURIDISCHE TWEDELIJNSBIJSTAND.....	13
5. SOORTEN RECHTSZAKEN.....	13
5.1. HET STRAFRECHTELIJK PROCES / DE STRAFZAAK.....	13
5.2. HET BURGERLIJK PROCES / DE BURGERLIJKE ZAAK.....	14
5.3. GEMENGDE ZAAK.....	15

ONTWIKKELING VAN DE MENS - DEEL 1

1. PSYCHOLOGIE EN MENSENKENNIS.....	3
1.1. WETENSCHAPPELIJKE KENNIS EN COMMONSENSE-KENNIS.....	3
1.2. MENSENKENNIS EN PSYCHOLOGIE.....	8
2. ONTWIKKELING.....	9
3. FACTOREN DIE DE ONTWIKKELING BEÏNVLOEDEN.....	10
3.1. AANLEG (NATURE) EN MILIEU (NURTURE).....	10
3.2. ZELFBEPALING.....	14
4. ONTWIKKELINGSGBIEDEN.....	17
4.1. FYSIEKE / LICHAMELIJKE ONTWIKKELING:.....	17
4.2. PSYCHISCHE ONTWIKKELING.....	18
4.3. SOCIALE ONTWIKKELING.....	21
5. GROTE ONTWIKKELINGSDENKERS.....	21
5.1. FREUD.....	21
5.2. PIAGET.....	24
5.3. ERIKSON.....	27
5.4. KOHLBERG.....	31
5.5. HAVIGHURST.....	33
6. HET BELANG VAN SPELEN.....	36
6.1. WAT LEERT EEN KIND DOOR TE SPELEN?.....	36
6.2. SOORTEN SPEL.....	37
7. WAAROM MOET EEN OPVOEDER IETS WETEN OVER ONTWIKKELING?.....	39

ONTWIKKELING VAN DE MENS - DEEL 2

1. LEVENSFASEN.....	3
2. BABY OF ZUIGELING.....	4
2.1. LICHAMELIJK.....	4
2.2. MOTORISCH.....	4
2.3. COGNITIEF.....	7
2.4. SOCIAAL-EMOTIONEEL.....	8
2.5. TAAL.....	11
2.6. SPEL.....	11
2.7. MOGELIJKE PROBLEMEN.....	12
3. PEUTER.....	12
3.1. LICHAMELIJK.....	12
3.2. MOTORISCH.....	12
3.3. COGNITIEF.....	12
3.4. SOCIAAL-EMOTIONEEL.....	14
3.5. TAAL.....	16
3.6. SPEL.....	17
3.7. SCHOOLSE ONTWIKKELING.....	18
3.8. MOGELIJKE PROBLEMEN.....	18
4. KLEUTER.....	18
4.1. LICHAMELIJK.....	18
4.2. MOTORISCH.....	18
4.3. COGNITIEF.....	19
4.4. SOCIAAL-EMOTIONEEL.....	19
4.5. SPEL.....	20
4.6. SCHOOLSE ONTWIKKELING.....	20
4.7. MOGELIJKE PROBLEMEN.....	21
5. BASISCHOOLLEEF TIJD.....	22
5.1. LICHAMELIJK.....	22
5.2. MOTORISCH.....	22
5.3. COGNITIEF.....	22
5.4. SOCIAAL-EMOTIONEEL.....	23
5.5. MOGELIJKE PROBLEMEN.....	24
6. ADOLESCENTIE.....	25
6.1. LICHAMELIJK.....	25
6.2. MOTORISCH.....	29
6.3. SOCIAAL-EMOTIONEEL.....	29
6.4. MOGELIJKE PROBLEMEN.....	35
7. VOLWASSENHEID.....	35
7.1. FYSIEK EN MOTORISCH.....	35
7.2. COGNITIEF.....	36
7.3. UITDAGINGEN EN VERANDERINGEN.....	36
7.4. MOGELIJKE PROBLEMEN.....	37
8. OUDERDOM.....	37
8.1. DE "SYMPTOMEN" VAN OUDERDOM.....	37
8.2. MOGELIJKE PROBLEMEN.....	39

OPVOEDING

1. BEGRIPSBEPALING: OPVOEDEN.....	3
2. OPVOEDINGSSTIJLEN.....	4
2.1. CONTROLE EN WARMTE.....	4
2.1.1. De autoritaire opvoedingsstijl.....	5
2.1.2. De permissieve opvoedingsstijl.....	6
2.1.3. De onverschillige en verwaarlozende opvoedingsstijl.....	7
2.1.4. De democratische opvoedingsstijl en de structurerende opvoedingsstijl.....	8
2.2. STURING: DIRECTIEVE EN NIET-DIRECTIEVE OPVOEDINGSSTIJLEN.....	9
2.3. OVERBESCHERMENDE OPVOEDINGSSTIJL.....	10
3. OPVOEDINGSMIDDELEN.....	12
3.1. AANPASSEN AAN DE OMGEVING.....	12
3.2. AFLEIDEN.....	12
3.3. BELONEN EN STRAFFEN.....	13
3.3.1. Belonen.....	13
3.3.2. Straffen.....	16
3.4. GEBRUIK VAN HUMOR.....	18
3.5. GEBRUIK VAN HET PEDAGOGISCH MILIEU.....	18
3.6. GESPREK VOEREN.....	19
3.7. GRENZEN, REGELS EN AFSPRAKEN.....	19
3.8. NEGEREN.....	20
3.9. OPBOUWEN VAN EEN VERTROUWENSRELATIE.....	21
3.10. STIMULEREN EN STRUCTUREREN.....	22
3.11. VOORBEELDGEDRAG.....	23
4. OPVOEDINGSMILIEUS.....	24
4.1. HET EERSTE OPVOEDINGSMILIEU: HET GEZIN.....	24
4.2. HET TWEDE OPVOEDINGSMILIEU: DE SCHOOL.....	28
4.3. HET DERDE OPVOEDINGSMILIEU: JEUGDBEWEGING, SPORTCLUBS, ...	31
4.4. HET VIERDE OPVOEDINGSMILIEU: DE MEDIA.....	31
5. OPVOEDINGSPROBLEMEN.....	31
5.1. VERWENNING.....	31
5.2. VERWAARLOZING EN MISHANDELING.....	33

PROBLEMEN DIE KUNNEN OPTREDEN IN DE VERSCHILLENDE LEVENSFASES

1. ONTWIKKELINGSSTOORNISSEN.....	3
1.1. DSM-5.....	3
1.2. NEUROBIOLOGISCHE ONTWIKKELINGSSTOORNISSEN.....	5
1.2.1. Aandachtsdeficiëntie- / hyperactiviteitsstoornis (ADHD).....	6
1.2.2. Autismespectrumstoornis (ASS).....	7
1.2.3. Verstandelijke beperking (VB).....	7
1.2.4. Communicatiestoornissen.....	8
1.2.5. Motorische stoornissen.....	8
1.2.6. Specifieke leerstoornissen.....	8
2. DE REACTIEVE HECHTINGSSTOORNIS.....	10
3. PROBLEMEN OP SCHOOL.....	11
3.1. FAALANGST.....	11
3.2. LEERPROBLEMEN.....	11
4. PROBLEMEN IN DE SOCIALE RELATIES.....	12
4.1. PESTEN.....	12
4.2. PROBLEMEN IN VERBAND MET GROEPSDRUK.....	12
4.2.1. Conformisme.....	12
4.2.2. Jongeren en groepsdruk.....	13
5. MOEILIJK GEDRAG.....	13
5.1. GEDRAGSPROBLEMEN.....	13
5.2. GEDRAGSSTOORNISSEN.....	14
6. VERSLAVING.....	16
7.1. PERSOONLIJKHEIDSSTOORNISSEN.....	18
7.2. ANGSTSTOORNISSEN.....	19
7.3. PSYCHOTISCHE STOORNISSEN.....	21
7.4. STEMMINGSSTOORNISSEN.....	22
8. STRESS, BURN-OUT EN DECOMPENSATIE.....	25
8.1. BURN-OUT.....	25
8.2. STRESS.....	25
8.3. DECOMPENSATIE.....	26
9. OUDERDOM.....	35
9.1. EENZAAMHEID: VERLIES EN VERDRIET.....	35
9.2. DOOD EN ROUWVERWERKING.....	36
9.3. DEMENTIE.....	38
9.4. DEPRESSIE.....	41

ONDERSTEUNING EN BEGELEIDING

1. INTEGRALE JEUGDHULPVERLENING.....	3
1.1. RECHTSTREEKS TOEGANKELIJKE JEUGDHULP.....	3
1.1.1. Kind en Gezin (K&G).....	3
1.1.2. Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB).....	4
1.1.3. Centra voor Algemeen Welzijnswerk.....	5
1.1.4. Jongerenadviescentra (JAC).....	7
1.1.5. Centrum voor geestelijke gezondheidszorg.....	8
1.1.6. Dienst ondersteuningsplan.....	9
1.2. NIET-RECHTSTREEKS TOEGANKELIJKE JEUGDHULP.....	9
1.2.1. Onthaal-, Oriëntatie- en Observatiecentrum.....	10
1.2.2. Diensten voor pleegzorg.....	10
1.2.3. Diensten voor herstelgerichte en constructieve afhandeling (HCA).....	10
1.2.4. Centra voor integrale gezinszorg.....	11
1.2.5. Crisishulp aan huis.....	12
2. ANDERE HULP VOOR KINDEREN, JONGEREN EN HUN OUDERS.....	12
2.1. KRAAMZORG.....	12
2.2. HUISARTS / KINDERARTS.....	12
2.3. CENTRUM VOOR ONTWIKKELINGSSTOORNISSEN (COS).....	12
2.4. OPVOEDINGSWINKEL.....	13
2.5. VERTROUWENSCESTRUM KINDERMISHANDELING.....	13
2.6. REVALIDATIECENTRUM.....	14
2.7. AWEL.....	15
2.8. ANDERE.....	16
3. VOLWASSENEN.....	16
3.1. TELE-ONTHAAL.....	16
3.2. OCMW.....	16
3.3. CENTRA VOOR THUISZORG.....	16
3.4. SOCIALE DIENSTEN ZIEKENFONDSEN.....	17
3.5. RUSTHUIZEN (ROB) EN RUST- EN VERZORGINGSTEHUIZEN (RVT).....	17
3.6. VLAAMS AGENTSCHAP VOOR PERSONEN MET EEN HANDICAP.....	18
3.7. VDAB.....	18
3.8. GEESTELIJKE GEZONDHEIDSZORG.....	19
3.8.1. Psychotherapeuten.....	19
3.8.2. Stromingen in de psychotherapie.....	20
3.8.3. Relatietherapie (gezinstherapie).....	22
3.8.4. Psychiatrie.....	23
3.9. ZELFHULP.....	23